

POLITIKA I PROGRAMI RAZVOJA KLASTERA U EU

CLUSTER DEVELOPMENT POLICY AND PROGRAMS IN THE EU

dr. sc. MAIDA DIZDAREVIĆ, vanredni profesor
Ekonomski fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Sažetak: Klasteri se smatraju kao snažni pokretači privredne strukture nacionalnih i regionalnih ekonomija. U suštini, klasteri su model umrežavanja firmi pri čemu se na fleksibilan način pokreće ekonomski razvoj. Evropska unija posebno naglašava jasne stavove o važnosti klastera u privrednom razvoju. Također, politika i programi formiranja klastera usmjereni su na podsticaje inovacijama i širenju znanja, kao i na razvoj tehnologija. U tom smislu, Evropska Komisija veliku pažnju posvećuje politici razvoja klastera, programima i inicijativama za podršku klasterima. Uloga Evropske Komisije, u podršci razvoja klastera, uključuje politike i posebne mjere koje imaju za cilj da promovišu klasterne, a samim tim i konkurentnost i inovacije.

Ključne riječi: klasteri, politike formiranja klastera, programi formiranja klastera, EU, konkurentnost, inovativnost

Abstract: Clusters are considered to be strong drivers of the economic structure of national and regional economies. In essence, clusters are a model of networking of companies, in which economic development is initiated in a flexible way. The European Union particularly emphasizes clear views on the importance of clusters in economic development. Also, cluster formation policies and programs are focused on stimulating innovation and dissemination of knowledge, as well as on technology development. In this sense, European Commission pays great attention to cluster development policy, cluster support programs and initiatives. The role of the European Commission, in supporting cluster development, includes policies and specific measures aimed at promoting clusters, and thus competitiveness and innovation.

Keywords: clusters, cluster formation policies, cluster formation programs, EU, competitiveness, innovation

UVOD

Klasteri, kao poslovni model, dobijaju na značaju početkom 90-ih godina XX vijeka kroz radove Majkla Portera, iako je princip udruživanja privrednih subjekata postojao i ranije. Udruživanje privrednih subjekata, ali i pratećih institucija kao što su institucije lokalne uprave, finansijske institucije, razni pružaoci poslovnih usluga, privredne komore, obrazovne i naučne institucije, na teritorijalnoj osnovi, dovodi do efekta sinergije, što znači da korištenjem prednosti zajedničkih funkcija i zajedničkim djelovanjem, članice ostvaruju bolje rezultate nego pojedinačnim djelovanjem.

Posebno se naglašava važnost klastera za povećanje konkurentnosti i inovativnosti. Stvaranje i održavanje konkurentske prednosti privrede predstavlja imperativ u savremenim uslovima poslovanja, tako da klasteri, kao efikasan instrument stvaranja održive konkurentske prednosti, zauzimaju značajno mjesto u svim razvojnim strategijama Europske Unije. Teorija i praksa je pokazala da klasteri u velikoj mjeri utiču na povećanje konkurentnosti, kako industrija, tako i na privredni rast općenito.

Evropska Komisija se intenzivno bavi metodama mapiranja i analize klastera, a naročito strategijom razvoja klastera, s obzirom da su oni prepoznati kao veoma bitan faktor povećanja konkurentnosti, izvor inovativnosti, privrednog rasta i smanjenja nezaposlenosti. Klasteri se smatraju važnim faktorom za objašnjenje pojave ekonomskih geografskih koncentracija i inovacijskih aktivnosti.

Prvo stukturirano istraživanje programa klastera počinje od 2008. godine, da bi se već od početka 2012. godine Evropski forum klastera fokusirao na ulogu klastera kao akceleratora i pokretača industrija u razvoju u Evropu. Forum se sastoji od 15 stručnjaka u području klasterske politike, klasterskog menadžmenta i poslovanja klastera.¹

Sljedećih godina nastavljaju se istraživanja i pokretanje programa sa akcentom na inovacije i izvrsnost klastera na svim nivoima, što će biti obrađeno u nastavku rada.

KONCEPT KLASTERA

Historijski gledano, današnji klasteri, prema organizacijskom obliku slični su nekim starijim oblicima organizacija i udruženja kao što su bila npr. udruženja obrtnika. Međutim, današnje klasterne karakterizira stimuliranje stalnog razvoja, intenzivna saradnja organizacija kroz različite institucije, informacijska povezanost, pristup specijaliziranim i naprednim faktorima proizvodnje, uz razmjenu znanja i tehnologije.

---

¹ Center for Strategy and competitiveness, Stockholm school of economics, Strengthening Clusters and Competitiveness in Europe, 2012, str. 40.

U uslovima savremenog poslovanja, globalizacijskih procesa i regionalne specijalizacije, što bitno utječe na međunarodnu konkurentnost lokalnih preduzeća, a samim tim i na stvaranje novih pravila poslovanja i novih organizacijskih oblika, kao jedan od načina odgovora na te izazove javljaju se klasteri koji se mogu definisati kao skup ekonomskih aktivnosti, privrednih subjekata, institucija, koncentriranih (lokalno ili regionalno), koji imaju uspostavljene formalne ili neformalne odnose između sebe, preko kojeg razmjenjuju informacije, znanje i robu radi izrade zajedničkog proizvoda.

The “Community Framework for State Aid for Research and Development and Innovation“ - Okvir zajednice za državnu pomoć za istraživanje i razvoj i inovativnost “ definira klasterne kao grupe nezavisnih preduzeća (inovativna nova preduzeća, mala, srednja i velika preduzeća) i istraživačkih organizacija koje djeluju u određenom sektoru i regiji i osmišljene za poticanje inovativne aktivnosti putem intenzivnih interakcija, dijeljenjem objekata i razmjenom znanja i stručnosti, te doprinose za efikasan prijenos tehnologije, umrežavanje i širenje informacija među učesnicima u klasteru.²

Iako su o klasterima govorili mnogi naučnici, najveći doprinos dao je Michael Porter. Porterovo određenje klastera temelji se na geografskim koncentracijama međusobno povezanih grupa poduzeća, specijaliziranih komplementarnih kompanija i institucija u određenom sektoru, koji međusobno konkuriraju, ali i kooperiraju.³

Postoji mnogo definicija klastera, ali sve naglašavaju da udruživanje u klasterne mora počivati na jasnoj viziji i dobro definisanim ciljevima klastera, dobroj međusobnoj komunikaciji između članica, kao i saradnji klastera sa institucijama državne i lokalne uprave i naučnim i obrazovnim institucijama.

U tom smislu, mnoge škole mišljenja su, u svojim istraživanjima, dale definicije i faktore koji određuju rast i rad klastera, i može se reći da pojam klastera karakteriziraju tri važne dimenzije: geografska koncentracija specijaliziranih firmi, niz specijaliziranih i prilagođenih usluga te dinamički i socijalni elementi klastera.

EKONOMSKI UČINCI KLASTERA NA KONKURENTNOST I INOVATIVNOST

Stvaranje i održavanje konkurentne prednosti privrede je imperativ u savremenim uslovima privređivanja. Savremenu privredu odlikuje globalizacija svjetskog tržišta, te intenzivan razvoj informaciono komunikacionih tehnologija, koje su posljednjih godina drastično izmijenile uslove poslovanja.

² www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/c_323/c_32320061230en00010026.pdf,

Community Framework for State Aid for Research and Development and Innovation, published in the Official Journal of the European Union (2006/C 323/01) of 30.12.2006, str. 10. (pristup 20.08.2020).

³ European Commission, The concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation, 2008, str. 13.

Evropska unija je prepoznala klasterne kao jedan od efikasnijih instrumenata stvaranja održive konkurentne prednosti i inovativnosti kao dijelove politike regionalnog razvoja i dala im značajno mjesto u svojim strategijama razvoja.

U zemljama EU postoji preko 2500 jakih klastera. Privredne aktivnosti, koje se nalaze u klasterima, čine oko 39% evropske zaposlenosti i 55% evropskih primanja zaposlenih. Trgovačke industrije smještene u klasterima su pokretači inovacija i ekonomskog rasta. Oni čine više od 87% svih patenata, imaju mnogo veći rast produktivnosti, te njihov potencijal za rast nije ograničen veličinom bilo kojeg lokalnog tržišta. Zaposlenici u jakim klasterima zarađuju u prosjeku 11% veću plaću od zaposlenika u istim granama, ali locirane izvan klastera.⁴

Koncept klastera je sličan konceptu "trostruke spirale" koji naglašava zavisnost inovacija o interakciji između snažnih akademskih istraživanja (univerziteta), dinamičkog preduzetništva, te privatnog sektora. Preduzeća u klasteru su češće u interakciji sa istraživačkim institucijama koje se nalaze u neposrednoj blizini nego sa drugim firmama i imaju lakši pristup međunarodnim mrežama i kapitalu. Nadalje, unutar dinamičkih klastera, razine razmjene između preduzeća je veći nego na neklasterisanim lokacijama. Ova vrsta saradnje ideja i inovacija prepoznata je kao jedna od glavnih pokretača uspjeha modela Silicijska dolina. Drugi primjer je uspješan Stockholm ICT klaster koji pokazuje veće stope mobilnosti radne snage između firmi u klasteru od mobilnost od ostatka tržišta rada i veće stope mobilnosti unutar poduzeća u odnosu na druga usporediva preduzeća privatnog sektora. Mnogo više studija slučaja sugeriraju da klasteri pružaju konkurentne prednosti za ona preduzeća koje sudjeluju u njima.⁵

Nekoliko akademskih studija istraživalo je povezanost klastera i povećane inovativnosti. Istraživali su prisutnost inovacijskih klastera u 175 regija 17 zemalja Evrope. Istraživanja su pokazala da su inovativne organizacije prostorno koncentrirane u svim regijama za sve od 23 istražena proizvodna sektora, te da se njihov njegov opseg i snaga povećava s vremenom. Osim toga, Izvještaj o regionalnim klasterima u Evropi "The report on "Regional Clusters in Europe"/, koji je objavila Evropska Komisija, odnosi se na studije za odabrane sektore koji se potvrdili ove nalaze. Studija o evropskoj biotehnoškoj industriji, na primjer, pokazuje da relativno mali broj lokalnih klastera imaju veliku većinu evropskih biotehnoških preduzeća, javnih istraživačkih organizacije i patentiranja.⁶

---

4 European Commission, Smart Guide for Cluster Policy, 2016, str. 15-17.

5 European Commission, The concept of clusters policies and their role for competitiveness and innovation, 2008, str.24.

6 www.europe-innova.org/, The Europe INNOVA / PRO INNO Europe paper N° 5 on "Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support" by the Directorate-General Enterprise and Industry, 2010, str.11. (pristup 25.08.2020.)

POLITIKA FORMIRANJA KLASTERA U EU

Politika formiranja klastera odnosi na skup politika koje utječu na razvoj klastera (regionalnu, industrijsku politiku, politiku poticanja inovacija, itd.). Politike klastera su izraz političke opredijeljenosti, sastavljene od skupa specifičnih vladinih politika, intervencija koje imaju za cilj da utječu na razvoj klastera, kao i da ojačaju postojeće klustere i / ili olakšavaju nastanak novih. Moderna politika klastera želi uspostaviti povoljan poslovni sistem za razvoj inovacija i preduzetništva. To podrazumijeva više od puke podrške aktivnosti umrežavanja i postavljanje klastera organizacije koje upravljaju umrežavanjem i pružaju usluge podrške malim i srednjim poduzećima. Ujedno to znači da strategije specijalizacije moraju biti postavljene u širem kontekstu, tj. u političkom okviru koji nadilazi sektorski i zemljopisni uzorak Savremene politike o klasterima stoga slijede sistemski pristup koji kombinira različite politike, programe, inicijative i instrumente.⁷

U zemljama EU u formiranju klastera sudjeluju nacionalne institucije (razvijeni su nacionalni programi za klustere), a bitnu ulogu u poticanju formiranja klastera, također, imaju razvojne agencije i brojne regionalne inicijative. Nacionalna politika formiranja klastera u većini zemalja je implementirana preko agencija pod nadzorom različitih ministarstava.

Evropska unija posebno naglašava jasne stavove o važnosti klastera u privrednom razvoju. Zahvaljujući razvoju klastera mnoge su evropske regije razvile svoje komparativne prednosti u specijaliziranim proizvodima i uslugama kao što su finansijske usluge Londona, petrohemijski proizvodi u Antwerpenu, cvijeće u Nizozemskoj i sl.

Konkretni učinci, vezani za formiranje klastera (naročito u oblasti industrije) u EU, za regije i države, mogli bi se sažeti kroz nekoliko prednosti:⁸

- (1) značajno je porasla industrijska proizvodnja;
- (2) započelo je pozitivno restrukturiranje industrije;
- (3) podstaknut je razvoj preduzetništva i sektora MSP;
- (4) porasla je konkurentnost industrije i privrede u cjelini;
- (5) povećan je izvoz;
- (6) omogućeno je oživljavanje tradicionalno nerazvijenih regiona i
- (7) stvorene su mogućnosti integracije sa drugim klasterima.

---

7 www.nber.org/papers/w20375, Delgado, Mercedes/Porter, Michael E./Stern, Defining Clusters of Related Industries, Working Paper 20375 of the National Bureau of Economic Research, 2013. (pristup 26.08.2020.)

8 European Commission, Smart Guide to Cluster Policy- How to support SME Policy from Structural Funds, 2016, str.15.

The European Cluster Observatory- Europski opservatorij klastera u posljednjih nekoliko godina postao je važan faktor u političkim raspravama o činjenicama o ulozi klastera u evropskoj ekonomiji. Ova opservatorija, na razini Evropske komisije, izvještava o podacima formiranja klastera, te je značajan izvor podataka i platforma za daljnju politiku razvoja klastera u EU.

Prvo strukturirano istraživanje regionalnih i nacionalnih programa klastera u Evropi provedeno je 2008. godine u okviru evropske šeme INNOVA (Evropska komisija, 2008.) Tada je provedeno anketiranje u više od 69 nacionalnih i 88 regionalnih programa u 26 od 31 evropske zemlje. Većina zemalja imala je jedan ili dva nacionalna programa. Glavni ishod bio je taj da su gotovo sve zemlje imale klaster programe na nacionalnoj i / ili regionalnoj razini. Međutim, klasterska politika u to je vrijeme u mnogim zemljama bila tek u ranoj fazi.⁹

Sljedeće evropsko istraživanje o nacionalnim i regionalnim programima klastera pokrenuto je 2011. i objavljeno 2012. godine. Provedeno je na strukturiraniji način kako bi se uporedile glavne značajke dizajna programa među programima. 34 klaster programa iz 24 zemlje uključeni su u aktivnosti usporednog programa klastera. Zajedničko za sve programe je bilo njihovo utemeljenje povećanja konkurentnosti nacionalne ili regionalne privrede kroz omogućavanje saradnje između preduzeća i istraživača. Većina programa su imali nacionalnu perspektivu, dok se nekoliko njih usredotočilo na promociju regionalnih sistema inovacija¹⁰

Nakon toga, 2014. godine sve su evropske zemlje pozvane da se pridruže vrednovanju programa klastera. Trenutno, postoje tri skupine zemalja koje se odnose na nacionalne politike klastera i odgovarajuće programe.

Prva grupa uključuje zemlje poput Finske, Ujedinjenog Kraljevstva, Nizozemske ili Italije koje nemaju postojeće klasterske programe na nacionalnoj razini. Druga skupina uključuje zemlje koje su tada revidirale svoje nacionalne politike i programe klastera. Tipičan primjer je Poljska. Treća grupa uključuje zemlje s važećim politikama i programima, koju čine 16 zemalja.¹¹

U ovom periodu, od 2008. do 2015. godine istraživanje o programima klastera u Evropi donijelo je vrlo zanimljiva ključna otkrića i trendove. Klasteri i klasterski programi i dalje pripadaju glavnim prioritetima agendi regionalnih i nacionalnih kreatora politika, Većina dizajna programa je dosljedan odgovor na trenutne izazove uzrokovane procesima industrijske transformacije i globalnim trendovima.

---

9 www.cluster-analysis.org/downloads/ClustersareIndividualsVolumeIIAnnex.pdf, Müller, L., Lämmer-Gamp, T., Meier zu Köcker, G., Christensen, T., Clusters are Individuals, Vol. II, New Findings from the Clustermanagement and Clusterprogramme Benchmarking. Berlin: VDI/VDE-IT GmbH, 2012. (pristup 28.08.2020.)

10 European Commission, Cluster Programmes in Europe, September 2015, str.3.

11 European Commission, Cluster Programmes in Europe, September 2015, str.8.

PROGRAMI KLASTERA U EU

U 2009. godini Evropska grupa za politiku klastera jasno je preporučila izvrsnost upravljanja klasterima kao od velike važnosti za razvoj klaster inicijativa posebno malih i srednjih preduzeća i drugih sudionika klastera koji mogu značajno profitirati od odličnih organizacija klastera.¹²

Inicijativa za izvrsnost evropskih klastera (ECEI- European Cluster Excellence Initiative), Evropska fondacija izvrsnosti klastera (ECEEF- European Cluster Excellence Foundation), kao i Evropski sekretarijat za analizu klastera (ESCA- European Secretariat for Cluster Analysis) rezultati su napora Evropske komisije za podršku organizacije klastera u državama članicama na njihovom putu ka izvrsnosti upravljanja klasterima u okviru Evropske inicijative za izvrsnost klastera koju je podržala Generalna uprava za unutrašnje tržište, industriju, preduzetništvo i mala i srednja poduzeća. Mnoge države članice i regije su podržale ove preporuke za ove politike, akcije i programe.¹³

Izvrsnost upravljanja klasterima dobija važnu ulogu u većini ispitanih programskih klastera. Više od 80% ovih programa usredotočeno je na ovu temu, a većina ovih programa aktivno potiču i podržavaju organizacije klastera radi poboljšanja njihove profesionalizacije prema ECEI pristupu. Nadalje, 8 od 21 programa implementirali su pristup označavanju izvrsnosti upravljanja klasterima prema ECEI kao obaveznu programsku komponentu.

Dalje što se može zaključiti je sljedeće:¹⁴

- izvrsnost upravljanja klasterima je u fokusu gotovo svih programa klastera,
- osim finansiranja namjenskih mjera, uočljiv je razvoj novih alata za podršku organizacija upravljanja klasterima,
- mnogi programi klastera osiguravaju odvojene proračune za posebne aktivnosti podrške menadžmenta klastera. To omogućuje programima bolju podršku klusterskih organizacija u skladu s njihovim zahtjevima,
- danas većina programa sadrži programe ne-novčane podrške namijenjene organizacijama klastera radi povećanja profesionalizacije i razvoja nove poslovne podrške u korist svojih aktera u klasteru,
- većina programa klastera dobro je povezana s nacionalnom ili regionalnom specijalizacijom ili inovacijskom strategijom.

¹² www.clustercollaboration, The European Cluster Excellence Initiative (pristup 25.08.2020.)

¹³ www.clusterobservatory.eu/index.html#!view=classroom:url=/classroom/ECPG/, European Cluster Policy Group Final Recommendations – A Call for Policy Action, 2014.(pristup 24.08.2020.)

¹⁴ European Commission, Cluster Programmes in Europe, September 2015, str.34.

MODELI FORMIRANJA KLASTERA I INICIJATIVE U EU

U zemljama EU postoji velika raznolikost u pogledu politika formiranja klastera, pa samim tim i organizacije i strukture klastera. Članice EU imaju uglavnom razvijen „bottom up“ pristup i to na nacionalnoj osnovi, ali je prisutan i “top down” princip.¹⁵

U Holandiji, na primjer, ministarstvo privrede organizuje klasterne, (top-down princip), u Španiji, formiranje klastera je na regionalnoj osnovi (bottom-up princip), dok je Finska razvijala centre za razvoj stručnih programa sa ciljem iskorištenja i povezivanja resursa na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, što bi vodilo konkurentnosti na međunarodnom nivou. Njemačka državnom strategijom razvija biotehnologije koje imaju jake klasterne (klasterne izvrsnosti). U uslugama, njemačka štamparska preduzeća dominiraju svjetskim tržištem baš preko klastera, te auto-industrija. Automobilska industrija u Španiji, u regionu Galicija, je postigla konkurentnost na svjetskom tržištu zahvaljujući klasterizaciji. Švedska je npr. utvrdila nacionalnu godišnju potrošnju na klasterne inicijative veće od 50 miliona eura¹⁶

U posljednjem desetljeću Evropa je postala svjetski lider u korištenju alata za ekonomski razvoj na osnovi klastera. Kreirane su brojne klasterne inicijative podržane od širokog raspona vladinih programa. Osim toga, Evropska komisija je pokrenula evropska strateška klasterne partnerstva putem finansijskih poticaja, kako bi potaknula klasterne iz Evrope da intenziviraju suradnju između regija i sektora. Očekuje se da će ova klasterne partnerstva iz EU-a objedinjavati resurse i znanje radi konkretnog zajedničkog rada na zajedničkim strategijama. Krajnji cilj ove akcije je jačanje ekonomskog rasta i konkurentnosti u Evropi.

Evropski pristup klasteru za rast zasnovan je na tri glavna stupa: industrija u nastajanju i međuregionalna suradnja, internacionalizacija klastera i izvrsnost klastera. Na horizontalnom nivou, kroz Evropsku opservatoriju za klasterne i promjene u industriji (EOCIC), Evropska komisija pruža statističku i trendovsku analizu klastera (uključujući lance vrijednosti, gazele, pokretanja preduzeća i razmjera), savjete i klasterne politike, kao i podršku za strateška međuregionalna partnerstva klastera. Taj se pristup politike provodi kroz konkretne inicijative EU pokrenute u okviru finansijskih programa EU, uglavnom COSME (i njegovog prethodnog CIP-a) i Horizon2020.¹⁷

Klasterne inicijative su aktivnosti međusobne saradnje grupe preduzeća, entiteta javnog sektora i drugih relevantnih institucija sektora i institucija sa

---

15 Top-down princip stvaranja klastera podrazumijeva aktivnu ulogu države u stvaranju klastera, dok po principu bottom-up poticaj za njihovo osnivanje dolazi od poslovnog sektora

16 Center for Strategy and competitiveness, Stockholm school of economics, Strengthening Clusters and Competitiveness in Europe, 2012, str.4.

17 www.clustercollaboration.eu/eu-cluster-partnerships (pristup 29.08.2020.)

ciljem da se povećaju konkurentnosti grupe međusobno povezanih ekonomskih aktivnosti u određenom geografskom regionu. Ove inicijative, kao organizovani procesi, sa ciljem da se pospješi rast i konkurentnost klastera unutar regiona, postale su centralni faktor ekonomske politike u poslednjih desetak godina u zemljama EU.¹⁸

U radu će se dati kratki osvrt na inicijativu pod nazivom The “European Strategic Cluster Partnerships for smart specialisation investments” (ESCP-S3) - Evropska strateška partnerstva klastera za investicije u pametnu specijalizaciju (ESCP-S3).¹⁹

The “European Strategic Cluster Partnerships for smart specialisation investments” (ESCP-S3) - Evropska strateška klastera partnerstva za investicije u pametnu specijalizaciju“ (ESCP-S3) Okvirnog programa COSME od strane Evropske komisije doprinosi jačanju industrijske konkurentnosti i ulaganja u EU. ESCP-S3 omogućava klastera saradnju u tematskim područjima vezanim za regionalne strategije pametne specijalizacije i za povećanje sudjelovanja industrije u kontekstu platforme pametne specijalizacije za industrijsku modernizaciju. Devet ESCP-S3 uspješno je pokrenuto krajem 2018. godine u Bruxellesu (Belgija). Ove inicijative obavezuje partnere iz svakog EU klastera partnerstva da rade na zajedničkom programu saradnje s ciljem olakšavanja klastera saradnje i podrške stvaranju zajedničkih akcija i investicijskih projekata u prioritetnim područjima zajedničke pametne specijalizacije povezane s industrijskom modernizacijom. Partnerstva EU klastera time doprinose ciljevima Evropske komisije za jačanje rasta, radnih mjesta i ulaganja u Evropi. U devet EU klaster partnerstava, koja su aktivna od jeseni 2018. godine, uključeno je 57 partnera iz 19 evropskih zemalja koji su aktivni u različitim industrijskim sektorima.²⁰

Cilj akcije ESCP-S3 je potaknuti saradnju preduzeća, posebno malih i srednjih preduzeća, kao i njihovu interakciju s tehnološkim centrima kako u klasterima, tako i unutar regionalnih i sektorskih okvira. Također, namjera ove inicijative je stvaranje zajedničkih akcija i investicijskih projekata, te održivog procesa partnerstva za stratešku međuregionalnu suradnju u prioritetnim područjima zajedničke specijalizacije povezane sa industrijskom modernizacijom, te poboljšanjem njihovog poslovnog okruženja.

ZAKLJUČAK

Udruživanje preduzeća, u cilju ostvarivanja zajedničkih koristi, bilo je poznato još od XIX vijeka, ali geografske koncentracije preduzeća, u vidu

---

18 Ketels, C. H. M., Clusters and Public Policy: Recent Learnings, Current Challenges“, Power Point Presentation, Lisbon, Portugal, 2013, slajd 14/35.

19 www.clustercollaboration.eu/eu-cluster-partnerships/escp-s3 (pristupio 25.08.2020.)

20 www.europa.eu, European Commission, European Strategic Cluster Partnerships for smart specialisation investments, 2017. (pristupio 28.08.2020.)

klastera, postale su predmet naročito interesovanja naročito nakon Porterove studije, u kojoj je i dao samu definiciju klastera. U istraživanjima se naročito ističe njihov utjecaj na rast konkurentnosti i inovativnosti

Evropska unija je prepoznala klastere kao jedan od efikasnijih instrumenata stvaranja održive konkurentske prednosti i inovativnosti kao dijelove politike regionalnog razvoja i dala im je značajno mjesto u svojim strategijama razvoja.

The European Cluster Observatory- Europski opservatorij klastera u posljednjih nekoliko godina, na razini Evropske komisije, izvještava o podacima formiranja klastera, te je značajan izvor podataka i platforma za daljnju politiku razvoja klastera u EU. Naročito se naglašava izvrsnost upravljanja klasterima, što je u fokusu gotovo svih programa klastera,

Od 2008. godine se sprovode istraživanja na temu klastera, a u posljednje vrijeme provode se sve detaljnija istraživanja politika formiranja klastera kako bi se pružile odgovarajuće smjernice za daljnje politike formiranja klastera. Politika formiranja klastera u EU je usmjerena na visoke tehnologije i inovacije. Naime, klasteri imaju bitnu ulogu u inovacijskim procesima, te je potrebno osnažiti inovacijski kapacitet klastera kako bi se suočili s globalnom konkurencijom.

LITERATURA

1. Center for Strategy and competitiveness, Stockholm school of economics, Strengthening Clusters and Competitiveness in Europe, 2012.
2. European Commission, Smart Guide to Cluster Policy- How to support SME Policy from Structural Funds, 2016.
3. European Commission, Cluster Programmes in Europe, September 2015.
4. European Commission, Smart Guide for Cluster Policy, 2016.
5. European Commission, The concept of clusters policies and their role for competitiveness and innovation, 2008.
6. Ketels, C. H. M., Clusters and Public Policy: Recent Learnings, Current Challenges“, Power Point Presentation, Lisbon, Portugal, 2013, slajd 14/35.
7. www.clusteranalysis.org/downloads/ClustersareIndividualsVolumeIIAnnex.pdf, Müller, L., Lämmer-Gamp, T., Meier zu Köcker, G., Christensen, T., Clusters are Individuals, Vol. II, New Findings from the Clustermanagement and Clusterprogramme Benchmarking. Berlin: VDI/VDE-IT GmbH, 2012.
8. www.clustercollaboration.eu/eu-cluster-partnerships
9. www.clustercollaboration.eu/eu-cluster-partnerships/escp-s3
11. [www.clusterobservatory.eu/index.html#!view=classroom;url=/classroom/ECPG/European Cluster Policy Group Final Recommendations – A Call for Policy Action, 2014.](http://www.clusterobservatory.eu/index.html#!view=classroom;url=/classroom/ECPG/European Cluster Policy Group Final Recommendations – A Call for Policy Action, 2014)
12. www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/c_323/c_32320061230en00010026.pdf, Community Framework for State Aid for

Research and Development and Innovation, published in the Official Journal of the European Union (2006/C 323/01) of 30.12.2006.

13. www.europa.eu, European Commission, European Strategic Cluster Partnerships for smart specialisation investments, 2017.
14. www.europe-innova.org/, The Europe INNOVA / PRO INNO Europe paper N° 5 on “Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support” by the Directorate-General Enterprise and Industry, 2010.